

**ԻՄԿԱՆԴԱՐՅԱՆ ԳՈՀԱՐ
(ԱԻ)**

**ԻՐԱՆԻ ՆԿԱՏՍԱՍԲ ՄԱԿ-Ի ԱԽ-Ի (2006-2007ԹԹ.)
ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԲԱՆԱԶԵՎԵՐԻ ՇՈՒՐՁ**

Արդեն քանի տարի է՝ համաշխարհային հանրության ուշադրությունը սևեռված է Իրանի Իսլամական Հանրապետության և նրա միջուկային ծրագրի վրա: Այն զարգացման իր զագաթնակետին հասավ, երբ Ատոմային Էներգիայի միջազգային գործակալությունը (այսուհետև՝ ԱԷՄԳ) զեկուցեց, որ երեք տարվա ուսումնասիրություններից հետո ԱԷՄԳ-ն չի կարող վերջնականապես հայտարարել, թե Իրանում չկան չհայտարարագրված միջուկային նյութեր:

Ելնելով վերոհիշյալ եզրակացությունից՝ որոշվեց Իրանի միջուկային ծրագրի հարցը քննարկման դնել ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում: Այս ենթատեքստում ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ 2005թ. վերջին Իրանի Մեջլիսն ընդունեց օրենք, ըստ որի՝ եթե ԱԷՄԳ-ն իրանական հարցը հանձնի ՄԱԿ-ի ԱԽ-ին, ապա Իրանը կդադարեցնի համագործակցությունը ԱԷՄԳ-ի հետ: Դեկտեմբերին այդ օրենքը վավերացվեց նախագահի կողմից: Հատկանշական է, որ Իրանի հարցը ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի օրակարգ բարձրացնելուն դեմ էին 5 մշտական անդամներից երկուսը՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը և Չինաստանը: ՌԴ-ը միշտ էլ դեմ է արտահայտվել Իրանի՝ միջուկային զենք ունենալու հնարավորությանը, սակայն, միևնույն ժամանակ, նշել է, որ Իրանը իրավունք ունի զարգացնել խաղաղ միջուկային էներգիայի ծրագրերը, և որ պատժամիջոցները հարցի լուծման լավագույն ձևերը չեն: Համաձայն ՌԴ ԱԳՆ-ի պաշտոնական ներկայացուցիչ Կամիլինի հայտարարության. «Գլխավորն այս պահին կոլեկտիվ աշխատանքն է, որն ուղղված կլինի Իրանի միջուկային ծրագրի խնդրի կարգավորմանը բանակցությունների միջոցով»¹:

Բայց քանի որ ԱԷՄԳ-ն գոհ չէր ԻԻՀ-ի հետ համագործակցությունից և մի քանի անգամ հանդես էր եկել մտահոգիչ հայտարարություններով, ի վերջո ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի մշտական մյուս երկրները կարողացան համոզել ՌԴ-ին և ՉԺՀ-ին, որպեսզի Իրանի հարցը քննարկվի ԱԽ-ում: Դրան նպաստեց նաև ԱԷՄԳ-ի տնօրեն Մուհամմեդ էլ-Բարադեյի 2006 թ. հունիսի 8-ի զեկույցը: Համաձայն զեկույցի 16-րդ պարագրաֆի՝ 2006թ. հունվարին ԱԷՄԳ-ի տեսուչները Իրանում տեխնիկական համալսարանի համապատասխան սարքերի վրա հայտնաբերել էին բնական և բարձրհարստացված ուրանի հետքեր: Իրանն այդ կապակցությամբ բացատրություններ տվեց, նշելով որ այդ սարքավորումը չի օգտագործվել միջուկային գործունեության շրջանակներում և այժմ պաշտոնական թեհրանը իրականացնում է հետազոտություն, պարզելու, թե ինչպե՞ս -

կարող էր հարստացված ուրանի հետքեր հայտնվել այդ սարքավորումների վրա: Պարագրաֆ 17-ում էլ նշվում էր, որ, այդ ամենով հանդերձ, Իրանը թույլ չի տալիս գրուցել վերոհիշյալ կենտրոնի նախկին տնօրենի հետ⁵:

Երկար բանակցություններից և քննարկումներից հետո, 2006թ. հուլիսի 31-ին ԱՄ-ի 5500-րդ նստաշրջանի ժամանակ ընդունվեց թիվ 1696 բանաձևը Իրանի միջուկային ծրագրի վերաբերյալ: ԱԷՄԳ-ն հայտարարեց. «Երեք տարվա աշխատանքներից հետո չենք կարող երաշխավորել, որ Իրանում չկան չհայտարարագրված միջուկային նյութեր և որ Իրանը դադարեցրել է ուրանի հարստացման աշխատանքները»⁶:

Հարկ է նշել, որ վերոհիշյալ բանաձևը բավական մեղմ էր շարադրված: Կոչ էր արվում Իրանին անհապաղ դադարեցնել ուրանի հարստացման աշխատանքները, ամբողջական տեղեկատվություն տրամադրել ԱԷՄԳ-ի աշխատակիցներին, ինչը կնպաստի Իրանի նկատմամբ վստահության բարձրացմանը:

Միևնույն ժամանակ, բանաձևի 5-րդ կետով կոչ էր արվում բոլոր պետություններին լինել աչալուրջ և կանխել Իրանի՝ ուրանի հարստացման և բալիստիկ հրթիռների համար ցանկացած նյութերի, տեխնոլոգիաների, մասերի փոխադրումը իրենց տարածքով: Բանաձևի 8-րդ կետով հայտարարում էին, որ Իրանի կողմից բանաձևի չկատարման դեպքում, նշված ժամանակահատվածում, կարող են համապատասխան միջոցներ ձեռնարկվել՝ հենվելով ՄԱԿ-ի կանոնադրության 7-րդ գլխի 41-րդ հոդվածին⁴: Բանաձևի վերջում նշվում էր, որ հավելյալ միջոցառումներ ձեռնարկելու անհրաժեշտության դեպքում հարկ կլինի կայացնել լրացուցիչ որոշում⁵:

Իրանական կողմը շուտով հանդես եկավ պատասխան հայտարարությամբ, որտեղ նշում էր. ՄԱԿ-ի ԱՄ-ն ընդունել է անօրինական որոշում, քանի որ Իրանը, հենվելով Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի IV կետի II ենթակետի վրա, ինչի համաձայն՝ յուրաքանչյուր երկիր իրավասու է խաղաղ ճանապարհներով օգտագործել միջուկային էներգիա, շարունակելու է իր գործունեությունը⁶: Միևնույն ժամանակ, Իրանը հայտարարում էր, որ «Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի II հոդվածի համաձայն չի ձգտել և չի ձգտում ունենալ միջուկային զենք»⁷:

Այդ ամենով հանդերձ՝ Իրանին տրվեց որոշակի ժամանակ, իրականացնելու թիվ 1696 բանաձևը: Սակայն շուտով միջազգային հանրությունը տեղեկացավ, որ Իրանն անտեսում է ՄԱԿ-ի ԱՄ-ի թիվ 1696 բանաձևը: Գործին փորձեցին միջամտել ՌԴ-ը և Չինաստանը՝ աշխատելով գալ որոշակի համաձայնության: Սակայն էական ձեռքբերումներ չգրանցվեցին:

2006թ. դեկտեմբերին ՄԱԿ-ի ԱՄ-ում կրկին քննարկման դրվեց Իրանի միջուկային ծրագրի հարցը, որի ժամանակ ԱԷՄԳ-ի ներկայացու-

ցիչը զեկուցեց, որ Իրանը չի իրականացրել թիվ 1696 բանաձևի պահանջները և, որ ամենակարևորն է, չի դադարեցնում ուրանի հարստացման աշխատանքները, ինչն անշուշտ կնպաստեր վստահության մակարդակի բարձրացմանը⁸: Այդ զեկույցի և մի շարք այլ ուսումնասիրությունների ու քննարկումների արդյունքում, դեկտեմբերի 23-ին ՄԱԿ-ի ԱԽ-ն ընդունեց թիվ 1737 բանաձևը: Բանաձևի 3-րդ կետում նշվում էր, որ բոլոր պետությունները համապատասխան միջոցներ կձեռնարկեն, որպեսզի կանխեն Իրանի ուրանի հարստացման, ծանր ջրի արտադրության, ինչպես նաև տեղափոխման սարքերի մշակման աշխատանքների համար անհրաժեշտ բոլոր տեսակի նյութերի կամ պարագաների տեղափոխումը իրենց տարածքով: 8-րդ կետով կոչ էր արվում Իրանին անհապաղ վավերացնել «Հավելյալ արձանագրությունը»⁹: 10-րդ կետով դիմում էր աշխարհի բոլոր երկրներին ուշադիր լինել իրենց տարածքը հատող ֆիզիկական այն անձանց նկատմամբ, ովքեր կապ ունեն Իրանի միջուկային ծրագրի զարգացման հետ /առավել կասկածելիների անունները կցված են բանաձևին/: 12-րդ կետով որոշվեց բոլոր երկրներում սահեցնել ֆիզիկական և իրավաբանական այն անձանց բանկային հաշիվները, ում անունները կցված են գործին: 17-րդ կետով կոչ էր արվում բոլոր երկրներին Իրանի քաղաքացիներին մասնագիտացված ուսուցում չցուցաբերել միջուկային գործունեության տարածման և միջուկային զենքի տեղափոխման սարքերի շուրջ⁹:

ԻԻՀ-ը նախագահ Մահմուդ Ահմադինեժադը այդ բանաձևի ընդունման վերաբերյալ հայտարարեց. «Իրանի հետ հարաբերությունները կարգավորելու իր շանսը Արևմուտքը կորցրեց: Այդ թղթի կտորով նրանք ուզում են վախեցնել իրանցիներին»¹⁰:

Շուտով պարզ դարձավ, որ Իրանը չի իրականացնում թիվ 1696 և 1737 բանաձևերը, որն էլ ավելի լարեց մթնոլորտը: 2007թ. փետրվարի 23-ին ԱԵՄԳ-ի տնօրեն Սոհամմեդ էլ-Բարադեյը ՄԱԿ-ի ԱԽ-ին զեկուցեց, որ Իրանը ոչ միայն չի դադարեցրել ուրանի հարստացման հետազոտական աշխատանքները, այլև փորձում է մեծացնել Նաթանզի ընդերկրյա համալիրի հզորությունը, որտեղ տեղակայված են ուրանի հարստացման համար նախատեսվող գազի ցենտրիֆուգների կասկադներ: Միևնույն ժամանակ շարունակվում են աշխատանքները Արաքում գտնվող ծանր ջրի ռեակտորի կառուցման շուրջ¹¹:

Հաշվի առնելով ԱԵՄԳ-ի տնօրենի զեկույցը՝ 2007թ. մարտի 24-ին ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի 5647-րդ նիստի ժամանակ կրկին օրակարգ բարձրացվեց Իրանի միջուկային ծրագրի հարցը: Նիստի հենց սկզբում ներկայացվեց, որ Իրանը չի իրականացրել 1696 (2006թ.) և 1737 (2006թ.) բանաձևերը: Ընդունվեց ևս մի բանաձև՝ թիվ 1747-ը: Հարկ է նշել, որ այս բանաձև էապես տարբերվում էր մյուսներից, քանզի, մեր կարծիքով, այստեղ առավել սուր էին դրված հարցադրումները, միևնույն ժամանակ արդեն բա-

ցահայտորեն խոսվում էր Իրանի նկատմամբ պատժամիջոցների ավելացման մասին:

Վերոհիշյալ բանաձևի 5-րդ կետով ամրագրվում էր, որ Իրանը չի կարող ուղղակի կամ անուղղակի կերպով վաճառել, հատկացնել կամ իր տարածքով փոխանցել ցանկացած տեսակի զինամթերք որևէ պետության կամ նրա քաղաքացիներին: 7-րդ կետը կոչ էր անում բոլոր պետություններին և միջազգային ֆինանսական ձեռնարկություններին նոր, հավելյալ պարտականություններ չվերցնել իրենց վրա՝ Իրանին նպաստ/սորսիդիա/, ֆինանսական օգնություններ և արտոնյալ վարկեր հատկացնելու ուղղությամբ: Միևնույն ժամանակ ԱԷՄԳ-ի տնօրենին խնդրում էին հետևել իրադարձությունների զարգացմանը 60 օրվա ընթացքում, այնուհետև հանդես գալ զեկույցով՝ տեղեկացնելով, թե որքանով է Իրանը իրականացնում թիվ 1737, ինչպես նաև նոր ընդունված բանաձևի բոլոր դրույթները, որոնց համաձայն ամբողջովին պետք է դադարեցվին ուրանի հարստացման աշխատանքները¹²: Բանաձևն իրականացնելու դեպքում, ապագայում խոստանում էին համագործակցել Իրանի հետ, օժանդակել թեթև ջրի նոր ռեակտորների կառուցման աշխատանքներին, ինչպես նաև կոմերցիոն հիմքով և ԱԷՄԳ-ի վերահսկողության ներքո ստեղծել հինգ տարվա համար նախատեսված՝ միջուկային վառելիանյութի պահեստային պաշարներ: Բացի այդ, խոստանում էին նպաստել Իրանում ուղղակի ներդրումների մեծացմանը, նրա ինտեգրմանը միջազգային տնտեսական կառույցներին, շուկաներին, ինչպես նաև Համաշխարհային առևտրի կազմակերպությանը¹³:

ԻԻՀ Արտաքին գերատեսչությունն վերոհիշյալ բանաձևը որակեց՝ անօրինական և անընդունելի. «ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի մի շարք տերությունների թելադրանքով ԱԽ-ն փորձում է ստիպել Իրանին հրաժարվելու իր օրինական և անկապտելի իրավունքից», նշել է ԻԻՀ ԱԳՆ-ը պաշտոնական ներկայացուցիչ Մոհամմեդ Ալի Հոսեյնին¹⁴:

Եվ գոնե այս պահի դրությամբ, դեռևս չկա որևէ տեղեկատվություն, թե Իրանը դադարեցրել է ուրանի հարստացման աշխատանքները: Իրանն էլ իր կողմից մեղադրում է ԱԷՄԳ-ին, նշելով, որ 2004թ. պաշտոնական Թեհրանը, որպես բարի կամքի դրսևորում, դադարեցրեց միջուկային ոլորտում իր հետազոտությունները, որոնք, ըստ ձեռք բերված պայմանավորվածության, պետք է վերսկսվեին 2 տարի անց: Սակայն դա չտվեց ակնկալվող արդյունքը, չբարձրացրեց վստահության մակարդակը Իրանի նկատմամբ և Իրանի գործը, ի վերջո, դրվեց ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի օրակարգում: Միևնույն ժամանակ, Իրանը հենվելով 1968թ. հուլիսի 1-ին կնքաց Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի վրա, պաշտպանում է իր օրինական իրավունքը, ըստ որի՝ բոլոր պետություններն իրավունք ունեն խաղաղ նպատակներով հարստացնել ուրան:

Այսբանով գալիս ենք մի եզրակացության, որ թե՛ ԱԷՄԳ-ն և թե՛ Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագիրը վերանայման կարիք

ունեն: Եթե մի պետություն, հետևելով օրենքի տառին, կարողանում է խուսանավել և, ըստ երևույթին, ԱԷՄԳ-ի նման կառույցը չի կարողանում 3 տարվա ուսումնասիրություններից հետո (որի ժամանակ Իրան են այցելել 2000-ից ավելի մասնագետներ) հստակորեն հաստատել կամ մերժել Իրանում գոյություն ունեցող կամ բացակայող՝ չհայտարարագրված միջուկային նյութերի առկայությունը, ապա դա նշանակում է, որ կառույցն լուրջ և անհապաղ վերանայման կարիք ունի: Հակառակ դեպքում, շուտով աշխարհի տարբեր հատվածներում, Իրանի օրինակին կարող են հետևել նաև մի շարք այլ պետություններ, որն իրավամբ վտանգի տակ կդնի համաշխարհային անվտանգությունը:

GOHAR ISKANDARYAN

(IOS)

**ON THE RESOLUTIONS OF UN SECURITY COUNCIL ON
IRAN (2006-2007)**

The attention of international society has long been focused on nuclear program of the Islamic Republic of Iran. In 2006 the Director General of IAEA reported to the Security Council of the United Nations that after nearly three years of intensive verification activity, the Agency is not yet in a position to clarify some important issues relating to the Iran's nuclear programme or to conclude that there are no undeclared nuclear materials or activities in Iran. The taking as fact the report of Director General the Security Council of the UN adopted the resolutions concerning Iran which required that Iran should realize all the points included in the reports of IAEA and resolutions of UN Security Council. Iran should collaborate with IAEA in all reprocessing activities. The Security Council and IAEA calls upon Iran to ratify promptly the Additional Protocol. Iran is unfortunately not responding to the call of the Security Council of the United Nations.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. МИД Российской Федерации, 10 июня 2006 года, Сообщение №1030-10-06-2006, <http://www.iranatom.ru/news/media/year06/june/bolton.htm>
2. Board of Governors, GOV/2006/38, Date: 8 June 2006, For official use only Item 8(g) of the provisional agenda (GOV/2006/28), Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran. <http://www.iranatom.ru/reports/rep111.pdf>

3. Резолюция 1696 (2006), принятая Советом Безопасности на его 5500-м заседании, Нью-Йорк, 31 июля 2006 г., <http://www.iranatom.ru/reports/rep112.htm>
4. ԱԽ-ն կարող է որոշել, թե զինուժի գործածությունից զերծ ինչպիսի միջոցների է պետք դիմել իր որոշումներն իրականացնելու համար, և ՄԱԿ-ի անդամ պետություններին կոչ անել կիրառել այդ միջոցները: Դրանք կարող են լինել տնտեսական հարաբերությունների լիակատար կամ մասնակի դադարեցում, երկաթուղային, ծովային, օդային, փոստային, հեռագրային, ռադիո և այլ կապի ընդհատում ու դիվանագիտական հարաբերությունների խզում: Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter VII, Article 41.
5. Резолюция 1696 (2006), принятая Советом Безопасности на его 5500-м заседании, Нью-Йорк, 31 июля 2006 г., <http://www.iranatom.ru/reports/rep112.htm>
6. Советский Союз в борьбе за разоружение. Сборник документов, М., 1977, с. 43-50.
7. Nuclear agreement reached between Iran and the European Union (November 15, 2004), <http://www.iranatom.ru/reports/rep056.htm>
8. Security Council Imposes Sanctions on Iran for Failure to Halt Uranium Enrichment, Unanimously Adopting Resolution 1737 (2006) Security Council 5612th Meeting (AM), <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8928.doc.htm>
- * Ըստ արձանագրության ԱՅՄԳ-ի ներկայացուցիչները յուրաքանչյուր ժամանակ կարող էին մտնել Իրան և հետազոտություն անցկացնել:
9. Security Council Imposes Sanctions on Iran for Failure to Halt Uranium Enrichment, Unanimously Adopting Resolution 1737 (2006) Security Council 5612th Meeting (AM), <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8928.doc.htm>
10. Президент Ирана: резолюция ООН - "обрывок бумаги", <http://www.emigranty.ru/news.php?nid=29731>
11. В Вене открывается сессия Совета управляющих МАГАТЭ, <http://www.iranatom.ru/news/media/year07/march/ot.htm>
12. Текст резолюции: Резолюция 1747 (2007), принятая Советом Безопасности на его 5647-м заседании 24 марта 2007 года, <http://www.iranatom.ru/news/media/year07/march/rest.htm>
13. Там же.
14. Мид Ирана: Резолюция СБ ООН незаконная и неприемлемая, <http://www.islamnews.ru/index.php?name=News&file=article&sid=4635>